

УДК 006.32/629.4

М. О. Багров

ПРОБЛЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Із втратою чинності Декрету Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію» державна система сертифікації припинила своє існування. Але залишилися проблеми у сфері оцінки відповідності продукції для залізничного транспорту.

В статті висвітлено деякі особливості переходу від сертифікації в державній системі сертифікації до сертифікації продукції та послуг на підставі європейських принципів, норм і правил за зразком європейських органів з сертифікації, а також до оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів.

До 01.01.2018 р. органи з сертифікації здійснювали свою діяльність щодо оцінки відповідності паралельно у двох системах: в державній системі сертифікації та, в так званій власній системі сертифікації органа з сертифікації, яка побудована на підставі європейських принципів, норм і правил за зразком європейських органів з сертифікації.

Основними моментами, що відрізняють обидві системи, є:

1 Державна система сертифікації була побудована згідно з вимогами державних стандартів (ДСТУ) серії 3400 [1], якими визначено:

а) засади щодо діяльності:

- національного органу з сертифікації;
- призначених органів з сертифікації в державній системі сертифікації;
- Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»);
- випробувальних лабораторій (центрів);
- державних центрів стандартизації, метрології та сертифікації;
- аудиторів з сертифікації;

б) правила ведення єдиного Реєстру,

в) єдині форми бланків сертифікатів відповідності, копій сертифікатів, свідоцтв про визнання тощо.

Власна система сертифікації кожного акредитованого органу з сертифікації функціонувала від самого початку (для ОС ПВ ДП «УкрНДІВ» з 2006 р., з дати первинної акредитації НААУ) відповідно до європейських вимог, встановлених ДСТУ EN 45011-2001 «Загальні вимоги до органів, які керують системами сертифікації продукції» [2], а з 01.01.2015 р. – відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 [3] «Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг».

© *Багров М.О., 2018*

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Власна система передбачає ведення власного реєстру кожним органом, встановлює форми бланків сертифікатів відповідності (копій сертифікатів), свідоцтв про визнання, атестатів виробництв тощо.

2 Реєстр державної системи реєстрував сертифікати відповідності продукції, послуг, систем управління, атестати виробництв на підставі експертизи письмових підтверджуючих документів, рішень органів з сертифікації та макетів сертифікатів, атестатів, отриманих в електронному вигляді від автоматизованих робочих місць (АРМ) усіх органів з сертифікації, призначених на здійснення діяльності в державній системі сертифікації.

Реєстр власної системи сертифікації кожного органу з сертифікації реєструє документи, що підготовлені тільки своїм органом, на підставі внутрішньої експертизи підтверджуючих документів та рішень самого органу.

З 01.01.2018 р. у зв'язку із втратою чинності Декрету Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію» (далі – Декрет) [4] державна система сертифікації припинила своє існування, а тому з 01.01.2018 р. відсутні правові підстави провадження органами з сертифікації діяльності в державній системі сертифікації та використання бланків документів (крім бланків копій документів) державної системи сертифікації.

Органи з сертифікації продовжують свою діяльність з оцінки відповідності (сертифікації продукції та послуг, атестації виробництв), як і раніше, в так званій власній системі сертифікації, які побудовані на підставі європейських принципів, норм і правил, встановлених ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 «Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг» [3] відповідно до сфери своєї акредитації в НААУ із використанням бланків документів, форма яких встановлена під час акредитації.

При цьому, слід зазначити, що в Реєстрі державної системи сертифікації залишилися зареєстрованими сертифікати відповідності на продукцію і послуги, сертифікати на системи управління, атестати виробництва (далі – документи), термін дії яких закінчується після 01.01.2018 р.

На сьогодні законодавчими та іншими нормативно-правовими актами не встановлено перехідного періоду терміну дії документів, виданих ОС ПВ ДП «УкрНДІВ» в державній системі сертифікації.

У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо технічних регламентів та оцінки відповідності» (реєстраційний № 6235 від 11.04.2017 р.) [5], яким передбачається, що сертифікати відповідності продукції та послуг, сертифікати на систему управління і персонал та свідоцтва про визнання відповідності, видані в державній системі сертифікації, є чинними до закінчення терміну їх дії, але не пізніше 1 січня 2019 р., якщо інше не передбачено технічними регламентами, дія яких поширюється на відповідну продукцію.

У разі набрання чинності вищевказаного положення законопроекту, документи, видані призначеними органами з сертифікації в державній системі сертифікації, діятимуть до 01.01.2019 р.

Це обмеження є проблемним питанням тому, що одночасно закінчуються терміни дії усіх сертифікатів, що видані у державній системі сертифікації.

Зняття цього обмеження дає можливість заявникам-власникам документів державної системи більш повільно здійснювати сертифікацію продукції, послуг на новий термін.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Тому, що чинність сертифікатів на систему управління якістю, у зв'язку із зміною версії стандартів серії ISO 9000 [6] обмежена датою 15 вересня 2018 року. Тобто чинність сертифікатів на продукцію, що видані у державній системі сертифікації за схемою із сертифікацією системи управління якістю, також обмежена датою 15 вересня 2018 року, тобто не перевищує термін до 01.01.2019 р.

Взагалі, термін дії сертифікатів на продукцію та послуги, виданих в державній системі сертифікації за схемою з обстеженням виробництва до 01.01.2018 р., не перевищує 28.12.2019 р.

Термін дії атестатів виробництв, та сертифікатів відповідності, виданих в державній системі сертифікації за схемою з атестацією виробництва до 01.01.2018 р., не перевищує 28.12.2020 р.

Тобто, за рахунок розбіжності термінів дії документів державної системи сертифікації самостійно утворюється перехідний період, який дозволяє поступово в міру закінчення терміну дії документів, здійснити перехід від державної системи сертифікації до системи сертифікації органів, які діють відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 [3].

Тому заявники-власники сертифікатів та атестатів державної системи сертифікації повинні визначити для себе, якими документами вони будуть користуватися, принаймні до 01 жовтня 2018 р. (за три місяця до 01.01.2019 р. – термін для подання заявки на сертифікацію продукції, послуг, атестацію виробництв на новий строк).

Наказом Національного органу з сертифікації (ДП «УкрНДНЦ») від 29.12.2017 р. № 500 «Про скасування національних нормативних документів» з 01.01.2018 р. скасовано національні стандарти, якими визначалися питання державної системи сертифікації, у тому числі і ДСТУ 2296-93 «Державна система сертифікації. Знак відповідності. Форма, розміри, технічні вимоги та правила застосування» [7]. Тому, за роз'ясненням Мінекономрозвитку України, що наведено у листі від 12.01.2018 р. № 3433-06/1382-07, визначено, що знак відповідності державної системи сертифікації може використовуватися лише стосовно продукції, на яку є чинними документи, видані до 01.01.2018 р., форма якого, а також правила і умови його нанесення мають бути визначені у відповідних ліцензійних угодах, укладених між органами з сертифікації та заявниками на сертифікацію.

Відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 [3] органи з сертифікації повинні здійснювати технічний нагляд за продукцією, послугами, виробництвами, на які були ними видані документи, у тому числі і в державній системі сертифікації.

До врегулювання питання щодо перехідного періоду на законодавчому рівні документи, видані в державній системі сертифікації до 01.01.2018 р., залишаються чинними до закінчення терміну їх дії, визначеного у цих документах, за умови проведення органами з сертифікації технічного нагляду з періодичністю, визначеною у вказаних документах.

При цьому, дія документів (в межах терміну їх дії) може бути призупинена, анульована (скасована) або поновлена рішенням органу з сертифікації на підставі результатів технічного нагляду або за умов ліцензійних угод на право застосування сертифікатів, атестатів та знака відповідності з інформуванням відповідного Департаменту ПАТ «Укрзалізниця», тендерного комітету тощо, шляхом розміщення інформації у збірнику «Вісник сертифікації залізничного транспорту» та на сайті

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

органу з сертифікації.

Дія документів державної системи сертифікації може бути анульована органом з сертифікації за бажанням заявника.

За бажанням заявника документи державної системи сертифікації, за умов позитивних результатів технічного нагляду, можуть бути переоформлені органом з сертифікації в документи власної системи сертифікації (сертифікати відповідності, атестати виробництв), форма яких встановлена під час акредитації, з урахуванням терміну дії документів державної системи сертифікації.

Крім того, за заявками на сертифікацію продукції, послуг та атестацію виробництв у власній системі сертифікації після виконання заходів з сертифікації залежно від обраної схеми (моделі) за позитивними результатами сертифікації органи з сертифікації видають заявникам документи на новий термін.

Стосовно ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 [3].

Цей міжнародний стандарт, впроваджений в Україні в якості національного, містить вимоги до компетентності, узгодженого функціонування та неупередженості органів з сертифікації продукції, процесів та послуг.

Стандарт передбачає наявність сертифікаційної угоди для забезпечення діяльності з сертифікації для своїх клієнтів, використання ліцензій, сертифікатів та знаків відповідності, управління неупередженістю, зобов'язання та фінансування, недискримінаційні умови, конфіденційність та доступність публічної інформації.

Стандарт встановлює структурні вимоги із визначенням обов'язків, відповідальності і повноваження керівництва, іншого персоналу з сертифікації та будь-яких комітетів, вимоги до управління компетентністю персоналу, вимоги до діяльності з оцінювання із використанням власного персоналу та зовнішніх ресурсів (субпідряду).

Стандарт визначає вимоги до процесу оцінювання, сертифікації, наглядання, продовжування, скорочування, призупинення або скасування сертифікації, встановлює вимоги до системи менеджменту [3].

Відповідність органів з сертифікації вимогам ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 є обов'язковою умовою їх акредитації в НААУ. В свою чергу, акредитація в НААУ є підставою для призначення органів з сертифікації для роботи по технічним регламентам.

Проблемним питанням в цьому є терміни виконання заходів з акредитації та призначення. Процес з будь-яких причин може бути затягнутий на довгі місяці.

До появи технічних регламентів основним аргументом в утворенні бар'єрів в просуванні продукції залізничного призначення, у т. ч. рухомого складу, що випускається в Україні, на ринки єдиного простору колії 1520 мм держав Співдружності, Грузії, Латвії, Литви і Естонії, була відсутність обов'язкової сертифікації залізничної продукції в Україні.

Залізнична продукція не була включена до «Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні» [8].

Через помилки законотворців щодо термінів, які застосовані, зовсім не враховувалося те, що продукція підлягає обов'язковій сертифікації відповідно до вимог Закону України «Про залізничний транспорт» [9].

При цьому, постійно порушувалися угоди в частині процедури включення нових моделей залізничної техніки, освоєні українськими підприємствами, абсолютно не враховувалося те, що їх сертифікація здійснена організаціями, включеними до Реєстру організацій, визнаних Радою по залізничному транспорту країн СНД.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

На цій підставі неодноразово мали місце випадки блокування представниками РФ інтересів України в Раді по залізничному транспорту.

З появою технічних регламентів щодо залізничного транспорту, інфраструктури, тощо, ситуація практично не змінилася до кращого, а тільки погіршилася тому, що регламенти виявилися не придатними для застосування, в зв'язку з тим, що відсутні конкретні переліки продукції, на яку розповсюджуються ці регламенти, відсутні переліки національних стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності такої продукції, пов'язаних з нею процесів або методів виробництва чи інших об'єктів вимогам зазначених регламентів, відсутні будь-які методичні рекомендації щодо застосування регламентів.

До цього часу підприємства України при розробці і постановці продукції для залізничного транспорту на виробництво застосовували ДСТУ ГОСТ 15.001-2009 «Система разработки и постановки продукции на производство. Продукция производственно-технического назначения» [10]. Цей стандарт був прийнятий в якості національного методом підтвердження ГОСТ 15.001-88, в якому були встановлені основні положення щодо розробки і постановки на виробництво продукції виробничо-технічного значення.

Текст стандарту розміщувався на семи сторінках формату А5.

З 01 липня 2017 року в Україні введений в якості національного міждержавний стандарт ГОСТ 15.902-2014 «Система разработки и постановки продукции на производство. Железнодорожный подвижной состав. Порядок разработки и постановки на производство» [11].

На відміну від ДСТУ ГОСТ 15.001-2009 [10], стандарт ГОСТ 15.902 [11] має більш конкретну направленість, встановлює порядок розробки і постановки на виробництво нового та/або модернізованого (модифікованого, удосконаленого) залізничного рухомого складу (ПС), у тому числі: локомотивів; моторвагонного рухомого складу; пасажирських вагонів локомотивної тяги; вантажних вагонів; спеціального залізничного рухомого складу та складових частин (СЧ) залізничного рухомого складу.

Обсяг стандарту складає 32 сторінки формату А4.

На відміну від ДСТУ ГОСТ 15.001 [10], в цьому стандарті введений окремий підрозділ 8.4 «Оценка соответствия», в якому встановлені наступні вимоги:

«8.4.1 Железнодорожный подвижной состав и (или) его составные части вводятся в обращение при их соответствии техническим регламентам, распространяющимся на данную продукцию.

8.4.2 Оценка соответствия ПС (СЧ) проводится при положительном решении приемочной комиссии в форме обязательного подтверждения соответствия, которое осуществляется в формах сертификации или декларирования.

8.4.3 Перечень ПС (СЧ) подлежащих обязательному подтверждению соответствия, а также порядок подтверждения соответствия определен техническими регламентами, распространяющимися на данную продукцию...».

Крім того, в стандарті представлений підрозділ 9 «Модернизация, модификация, совершенствование», в якому визначені наступні вимоги до цього етапу життєвого циклу продукції:

« ...

9.4 Модернизацию проводят по правилам разработки новой продукции.

9.5 Модификацию железнодорожного подвижного состава проводят по правилам разработки новой продукции (Зміна № 1) ...».

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

В свою чергу, розробка нової продукції потребує обов'язкового підтвердження відповідності цієї продукції вимогам технічних регламентів, що розповсюджуються на неї.

Тому, для українських виробників продукції для залізничного транспорту, особливо у випадку нових розробок, документи на які подаються на розгляд до Ради із залізничного транспорту країн СНД, важливе значення має створення умов для переходу до оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів.

Це можливо тільки шляхом термінового вжиття відповідних заходів технічним регулятором (Мінінфраструктури України), доопрацюванням, затвердженням та впровадженням нормативно-правових актів стосовно переліку продукції, переліку стандартів, процедур (модулів) оцінки відповідності тощо, що надасть підстав для придатності до використання технічних регламентів в галузі залізничного транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ серії 3400
 - ДСТУ 3410-96 Державна система сертифікації. Основні положення. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – 11 с.
 - ДСТУ 3413-96 Державна система сертифікації. Порядок проведення сертифікації продукції. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – 31 с.
 - ДСТУ 3414-96 Державна система сертифікації. Атестація виробництва. Порядок проведення. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – 24 с.
 - ДСТУ 3417-96 Державна система сертифікації. Процедура визнання результатів сертифікації продукції, що імпортується. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – 13 с.
2. ДСТУ EN 45011-2001 Загальні вимоги до органів, які керують системами сертифікації продукції. – 17 с.
3. ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг. – 38 с.
4. Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93 Про стандартизацію і сертифікацію – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/46-93>
5. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо технічних регламентів та оцінки відповідності» (реєстраційний № 6235 від 11.04.2017 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>
6. Стандарти серії ISO 9000
 - ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT) Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. – 51 с.
 - ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) Системи управління якістю. Вимоги. – 32 с.
7. ДСТУ 2296-93 Державна система сертифікації. Знак відповідності. Форма, розміри, технічні вимоги та правила застосування. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – 14 с.
8. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0466-05/>
9. Закон України «Про залізничний транспорт» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/273/96>
10. ДСТУ ГОСТ 15.001-2009 Система разработки и постановки продукции на производство. Продукция производственно-технического назначения. – 12 с.
11. ГОСТ 15.902-2014 Система разработки и постановки продукции на производство. Железнодорожный подвижной состав. Порядок разработки и постановки на производство. – 36 с.